

## GLOBALIZATION AND THE IDEOLOGICAL LANDSCAPE OF TODAY'S WORLD

*Sobirov Jamshidbek*

*Andijan State University 3 course Student Of History Faculty*

**Abstract:** The concept of the ideological landscape of the world. The current era is a time in which the world's ideological contradictions have become complex, and ideological polygons are becoming stronger than nuclear polygons. The entire earth is considered a single space for mankind. But in history, there have been countless wars to change the existing boundaries and conquer certain territories. In this process, the weapons of war were constantly improved. Until the 20th century, these wars were mostly between one or two countries or regions. Dozens of countries and countries of several continents participated in the two world wars that took place in the 20th century. The article talks about them.

**Key words:** Globalization, ideology, spiritual potential, Democratic, Pan-Soviet ideology, Pan-Islam ideology.

### Introduction

XXI asr boshlariga kulib dunyo mamlakatlari o'rtasida o'zaro ta'sir shu qadar kuchayib kutdiki, bu jarayondan to'la ihtolanib olgan birorta ham davlat yo'q. Globallashuvning turli mamlakatlarga o'tkazayotgan ta'siri ham turlicha. Bu hol dunyo mamlakatlarining iqtisodiy, axborot, ma'naviy salohiyatlari va siyosati qanday ekani bilan bog'liq.

Dunyoning mafkuraviy manzarasining tarixan o'zgaruvchan xarakteri-XX asr so'ngida ro'y burgan ulkan ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar, ikki qutbli dunyoning bar ham topishi natijasida nisbiy muvozanatning buzilishi jahonning mafkuraviy manzara sini tubdan o'zgartirib yubordi.

### Adabiyotlar tahlili

XX asrda dunyoda g'oyaviy qarama-qarshiliklar keskin va murakkab tus olgan davr bo'ldi. XX asr so'ngida ikki qutbli dunyoning barham topishi, nisbiy muvoza

natning buzilishi natijasida jahondagi mafkuraviy manzaralar tubdan o'zgardi. Yurtboshimiz Islom Karimov ta'kidlaganiduk, "XX asr oxirida dunyoda jo'g'rofiy siyosiy ahamiyati va ko'lami jihatidan noyob o'zgarishlar ro'y bermoqda. Bu o'zgarishlar betakror. Ular nafaqat mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro munosabat larda vujudga kelgan qarashlar va ularning muxanizmlarini chuqur o'ylab ko'rishni,

balki ko'p jihatdan qayta baholashni ham talab qiladi. "Sovuq urush" davrida xalqaro munosabatlarga asos bo'lgan ko'p qoidalar, tamoyillar va g'oyalarni tubdan qayta ko'rib chiqish talab qilinmoqda. Butun dunyo yaxlit va bir-biriga bog'liq tizim bo'lib bormoqda, unda o'zi – o'zidan qanoatlanishga va mahdudlikka o'rin yo'q. Bu hol ho-zirgi xalqaro munosabatlarni shakllantirganda, xalqaro tuzilmalar bilan o'zaro aloqa- larda va ularning faoliyatida ishtirok utganda mutlaqo yangicha yondashuvlarni ishlab chiqishni zarur qilib qo'ymoqda".

Demokratik qadriyatlar hamda inson hukuklari va urkinliklari ustuvorligiga asoslangan g'oyaviy qarashlar tizimining dunyo mafkuraviy manzarasida tutgan o'rni. XX asr oxiri va XXI asr boshlariga kelib kommunistik va sosialistik partiya ta'siridagi sotsializm lageri parchalandi. Dunyo mamlakatlari rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarga bo'lindi. Ana shu rivojlangan ba'zi mamlakatlar o'z milliy mustaqilligini qo'lga kiritgan, rivojlanayotgan mamlakatlarni, jahon maydonlarini mafkuraviy jihatdan bo'lib olishga urinmoqdalar. Bular quyidagi holatlarda ko'rinadi: Dunyoni bo'lib olishga urinayotgan mafkuralarning shakllari:

1. Buyuk davlatchilik mafkurasi.
2. Diniy ekstremistik mafkuralar.
3. Pansovutizm mafkurasi.
4. Panislomizm mafkurasi.
5. G'arb turmush tarzini ifodalagan mafkuralar.
6. Ameriqacha turmush tarzini ifodalagan mafkuralar.
7. Turli diniy sektolarning g'oyalarni ifodalovchi mafkuralar.

## **Tadqiqot metodologiyasi**

Shovinizm, uning tarixiy ildizlari. Shovinizm ba'zi ko'p sonli millatlarning Nafaqat ko'p millatli impuriya doirasida, balki uni o'rab turgan jo'g'rofiy – siyosiy makon da ham o'zining mutlaq hukumronligini o'rnatish uchun kurashda namoyon bo'ladi. Davlat etakchi mavqe (davlat)ga ega bo'lgan, o'z millatini oliy millat deb e'lon qilgan millat hukmron ekspleatator sinflarining ideologiyasi va siyosati bo'lgan buyuk davlatchilik shovinizm, shovinizm va millatchilikning bir turidir.

Birinchi Prezident Islom Karimov "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida..." asarida Shovinizmga "Shovinizm ba'zi ko'p sonli millatlarning nafaqat ko'p millatli imperiya doira sida, balki uni o'rab turgan jo'g'rofiy-siyosiy makonda ham o'zining mutloq hukum ronligini o'rnatish uchun kurashida namoyon bo'ladi" deb ta'rif bergan. Bunday davlatlarga ko'proq iqtisodiy jihatdan zaif, ichki beqaror davlatlar nishon bo'ladi. Mustaqil O'zbekiston uchun bugungi kunda buyuk davlatchilik shovinizmi va agressiv millatchilik tug'dirayotgan tahdidlarning rual xavfi quyidagilardan iborat:

- 1) Xalqaro, davlatlararo va elatlararo qarama-qarshilikni keltirib chiqarish.

2 ) Xalqaro-huquqiy va ichki davlat suverinitetimizni ro'yobga chiqarishga qarshilik ko'rsatish.

3 ) O'zbekistonning tashqi iqtisodiy aloqalarini chugaralashga, ularni teng huquq- li bo'lmagan sharoitga solib qo'yishga urinish.

4) Mamlakatimiz aholisiga uluktron, radio-axborot vositalari orqali mafkuraviy yo'l bilan tazyiq o'tkazish, jahon afkor ommasida O'zbekiston haqida noto'g'ri tasav- vur tug'dirishga intilish.

5 ) Millatlar o'rtasidagi o'zaro ishonchsizlikni keltirib chiqarish, millatlararo munosabatlarni keskinlashtirish.

6 ) Yangi mustamlakachilik va yangi imperiyachilik yondashuvlarini zo'rlab qabul qildirish, hamma sohalaridagi o'zaro manfaatli va teng huquqli hamkorlikni sekinlash tirish xavfi.

Akidaparastlik: asosiy shakllari, keltirib chikaruvchi omillar, tarqalishining oldini olish yo'llari. Kishilar ongi va qalbiga ma'lum mafkuraviy tazyiqlar asosida singdirilib, e'tiqod darajasiga ko'tarilgan vayronkor mafkuralardan biri

Diniy aqidaparastlik, islom fundamuntalizmi – islomning fundamental prinsiplarini tiklash, islom vujudga kelgan dastlabki shart-sharoitlarga qaytish shiori ostida harakat qilishga da'vat utuvchi ruaksion g'oyalardan biridir. Bundan tashqari, bu g'oya tarafdorlari xalifalik bayrog'i ostida birlashishni noislomiy dunyoga qarshi turish maqsadi bilan bog'lashlarini ham ta'kidlash joizdir. Bunday yondoshuv o'ta xavfli ekanligi hammamizga ayondir. Bunday ruaksion g'oya insoniyatning diniy asosda qarama-qarshi qutblarga bo'linib ketishiga, ba'zan "sivilizasiyalar to'qna- shuvi" deb ataladigan hodisaning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu g'oyani qo'llab-quvvatlovchi yana bir ruaksion oqim diniy ekstrumizmdir. Dinni niqob qilib hokimiyatga intilish, g'arazli niyatlari yo'lida har qanday qabihliklardan tap tortmaslik xususiyati ushbu g'oya tarafdorlariga xosdir.

1.Xalifalikni tiklash.

2.Islom modurnizmi.

3.Islom tradisionalizmi.

4.Islom fundamentalizmi.

## **Tahlil va natijalar**

Bu oqimlar diniy va dunyoviy hokimiyatni o'zida mujassamlashtirgan xalifa rahbarligidagi yagona musulmon davlatiga birlashtirishni ko'zlagan, sog'lom mantiq qa mutlaqo zid da'voda iborat. XX asr 80-yillarida "Musulmon birodarlari" tashkilo tining fraksiyalarga bo'linib ketishi natijasida quyidagi diniy tashkilot va partiyalar ham yuzaga kelgan:

1) Islom ozodlik partiyasi

2) Sosial islohotlar jamiyati

3) At - Takfir val - Hijra

4) Junud Alloh

5) Jihod

6) Hizbulloh kabi.

Bundan boshqa yana quyidagi diniy oqimlar ham mavjud:

- 7) Vahhobiylilik (XVIII asrda paydo bo'lgan).
  - 8) Ahmadiya (1X asrda Pokistonda).
  - 9) Hizb-at-tahrir (1953 yilda Isroilda - tushuntirish, harakat, to'ntarish).
  - 10) Tablig'chilar - etkazish ma'no. XX asr Hindistonda, islomga chorlash.
  - 11) Akromiylar - 1997-1999 yillarda Farg'onada va 2005 yil 12-13 mayda Andijon oqim sardoriga bo'ysunish (Akrom Yo'ldoshev boshchiligidagi).
  - 12) Nurchilar - Turkiyada, hokimiyat uchun kurashga chorlash.
  - 13) Tavba-ekstremistik ruhdagi harakat. Bokuda va O'zbekistonga (1991 yil).
  - 14) Islom uyg'onish partiyasi - 1989-1991 yillarda Tojikistonda.
  - 15) Islom lashkarlari - 1990-1992 yillarda Namanganda "Otavali-xon" masjidida.
  - 16) Adolat - 1990-1992 yillarda Namanganda paydo bo'ldi.
- 1991 yil 14 iyunda O'zbekiston Oliy Kengashining 12 - chaqiriq 5- sessiyasida "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi qonuni qabul qilingan edi. "Vijdon urkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonunning yangi tahriri 1998-yil 1-mayda Oliy Majlisning II-sessiyasida qabul qilindi. Umuman, Islom ekstrimizmi, fundamentalizmi tomonidan O'zbekiston xavf sizligiga solinayotgan tahdidlar quyidagilardan iborat:
- 1 ) Dindor musulmonlarning islohotchi davlatga ishonchini yo'qotish, demokra tik jamiyatni obro'sizlantirish, barqarorlikni va milliy totuvlikni buzishga urinmoqda.
  - 2 ) Asossiz da'vatlar orqali yoshlarni mutelik, erksizlik holiga tushirib qo'yish, aqliga va taqdiriga hukmron bo'lish.
  - 3) Qarama-qarshilikni keltirib chiqarib mamlakatni parchalab tashlash.
  - 4) Din uchun kurashuvchi jangorilarning yangi avlodini vujudga keltirish.
  - 5 ) Musulmon va nomusulmon mamlakatlar orasida O'zbekiston obro'sini to'kish, obro'sizlantirish.
  - 6) Islom va boshqa sivilizasiyalar o'rtasida ziddiyatlarni keltirib chiqarish.
  - 7) Omma ongida soxta tasavvurlarni qaror toptirish.

" Bu radikal guruhlarining barchasini birlashtirib turadigan umumiy bir xususiyat bor. Ular, mohiyat u'tiboriga ko'ra, biz uchun mutlaqo yot bo'lgan bir maqsadni - diniy davlat, musulmon xalifaligini o'rnatishni targ'ib qilmoqda"7.

Bu jarayonning eng muhim xususiyat laridan biri – turli mamlakatlarni mafkuraviy zabt etish g'oyat katta iqtisodiy manfa atlar bilan chirmashib ketganidir. Mafkuraviy glaballashuv saviyasi past audio va viduokassetalar, axloqsizlik, tubanlik va yovuzlikni targ'ib qiladigan "san'at asarlari" ning ham keng tarqalishiga sabab bo'lmoqda.

G'oyaviy –mafkuraviytazyiq va tajovuzlarning oldini olish uchun esa har bir millat, davlat o'zining g'oyaviy-mafku raviy daxlsizligini ta'minlaydigan chora-tadbirlarni ko'rish zarurbo'lib qolmoqda. Ana shunday tadbirlar izchil amalga oshirilganda mafkuraviyjarayonlarning glaballashuvi g'oyaviy qarashlardagi muayyan farqlardan qat'iy nazar, umuminsoniy qadriyatlar, tinchlik g'oyalariga sodiqlikning kamol topishigasharoit yaratadi, umum insoniy sivilizasiya taraqqiyotining muhim omiliga aylanadi.

Irqchilik mafkurasining mohiyati – "Rasizm" so'zi "rasa" (irq) atamasidan kelib chiqqan. Bu atama 17 asrdan boshlab Uvropada "insoniyat nasli"ni turli irqiy guruh lar, jumladan "oq",

“qora” va “sariq” irqqa ajratish uchun qo’llana boshladi. odamlar o’rtasidagi ijtimoiy tungsizlik, boskinchilik, zo’rovonlik va urushlarni kishilarning turli irklariga mansubligi bilan oqlashga xizmat qiluvchi g’ayrimilliy ta’limot. Irqchilik insonlarning ijtimoiy mohiyatini ularning biologik – irqiy (ko’zi, sochi va terisining rangi, bosh va yuz tuzilishi kabi tashki, ikkinchi darajali jismoniy) belgilar bilan bog’lab, ularni oliy va quyi, bekamu-ko’st va noraso irqqlarga ajratadilar. Unga ko’ra, oily irklar xo’jayinlik qilishi, qolganlari ularga xizmat qilishi, bo’ysunishi shart.

Irkchilik ta’limoti boshka xalqlarga nisbatan boskinchilik, talonchilik, mustamlakachilik siyosatini asoslashga harakat qiladi. Masalan, fashizm mafkurasi va siyosati irkchilik ta’limoti va amaliyoti bilan yakindan bog’likdir. Irkchilik ta’limot bilan kurollangan fashistlar Germaniyasi “oriylar irki” hukmronligini o’rnatish maksadida jahon urushini boshlagani bunga yakkol misoldir.

## Xulosa

Hozirgi davrda uning qaytadan jonlanishini keltirib chiqarayotgan omillarga e’tibor qaratsak, hozir ham reaksiya mafkuraga asoslangan kayfiyatdagi guruhlar, ularning nazariyotchilari irkchilik g’oyalarini targ’ib utib, “qolok” xalqlarning go’yo mustaqil rivojlanishga ruhiy tayyor umasliklarini da’vo qilmokdalar.

Dunyoning turli mintakalaridagi bunday karashlar va harakatlarni xalqlar ozodligini bo’g’ishga, ular ustidan hukmronlik o’rnatishga intilish deb tushunish mumkin. Dunyoda yevropalik, mo’g’ul va negrlik belgilariga qarab ajratiladigan uch asosiy irk bor. Tarixiy taraqqi yot davomida irklarning aralashuvi, irqiy bulgilarning o’zgarishi sodir bo’lib kelgan va u hozir ham davom etmokda. Barcha irklar madaniy taraqqiyotga birdek qobiliyatlidir. Irqiy kamsitish ilmiy jihatdan o’rinsizdir. Irqchilik insoniyatga qarshi jinoyatdir.

O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida barcha irqqlar va millatlarning teng huquqliligi belgilab ko’yilgan. Bu qoida jahon hamjamiyatining xalqaro huquq me’yorlariga javob beradi va irqchilikni inkor etadi.

Dunyoning mafkuraviy manzarasi rivojlanishining istiqbollari. Hozirgi zamon g’oyaviy-mafkuraviy geosiyosatini demokratik va gumanistik tamoyillar asosida tashkil qilish dolzarb muammolardan biriga aylanib bormoqda. Yer kurrasini asrab qolish, insoniyatning kelajak hayotini saqlab qolish, barcha xalqlarning ozod va teng yashashi uchun bevosita demokratik va gumanistik tamoyillar asosidagi g’oyalarga amal qilish tarixiy zaruriyatdir.

Biz demokratik va gumanistik tamoyillar duganda nimani tushunamiz? Bu xalqlarning erkinligi, ozodligi, hur fikrliligi, qonun oldida tengligi, inson hayotini hamma narsadan ustunligi, inson qadr-qimmatining yuqo- riligi, barcha olib borilayotgan jarayonlarning inson hayotini yaxshilashga qaratilganligi demakdir. Buning uchun har bir mamlakat yoki davlatning mustaqilligini tan olish, millati, dini va qadriyatlarini hurmatlash, ichki ishlariga aralashmaslik, tashqi siyosatda o’za ro manfaatdorlik, ijtimoiy, siyosiy va madaniy hamkorlikda o’zaro hurmat kabi u muminsoniy qadriyatlarga rioya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, mam lakatda ilg’or g’oyalar, mafkuralar qancha ko’p bo’lsa, ya’ni mafkuraviy plyuralizm hukmron bo’lsa taraqqiyotning samarali yo’lini tanlab olish uchun imkoniyat shuncha lik keng bo’ladi.

Fikriy kurash mafkuralarning ma'no va mazmun jihatidan boyishi ga, bir-birini to'ldirishiga xizmat qiladi.

## **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Karimov I.A. xavfsizlik va barqaror taraqqiyot yo'lida. T. 6-T. "O'zbekiston" 1998 y. 240-241 betlar
2. Ergashev.I. Glaballashuv:dunyoqarash,ishonch va etiqod munosabati.Fidokor.2004 y.11noyabr.
3. Yoqubov B. Globallashuv davri muammolari. XXI asr 2007 y. 20 sentabr.